

УДК 338.24+621

**ПРОЦЕС ЗДІЙСНЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА**

А. М. Штангрет

*Українська академія друкарства,
вул. Підголоско, 19, Львів, 79020, Україна*

У статті доведена пріоритетність формування системи обліково-аналітичного забезпечення, основне призначення якої полягає в збиранні, узагальненні, накопиченні та аналізі інформації про зміни зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства з метою підготовки інформаційного підґрунтя при прийнятті адекватних до ситуацій рішень суб'єктами безпеки для забезпечення безпечних умов розвитку.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, обліково-аналітичне забезпечення, система, інформація.

Постановка проблеми. В умовах постійної та складно прогнозованої зміни зовнішнього середовища і внутрішніх умов здійснення господарської діяльності існує висока ймовірність виникнення загроз, реалізація яких може призвести до появи ознак кризового стану, а надалі й банкрутства значної частини вітчизняних підприємств. Реальність розвитку подій за таким сценарієм ґрунтується на тих фактах (для прикладу взято інформацію Державного комітету статистики України щодо діяльності промислових підприємств), що індекс промислової продукції в 2012–2013 рр. становив відповідно 99,5% та 95,7%; фінансовий результат (сальдо) до оподаткування підприємств у 2012 р. зменшився порівняно з 2011-м на 63,59%, а в 2013-му — ще на 35,84%; рентабельність (збитковість) усієї діяльності становила у 2011-му — 1,17%, 2012-му — 0,2%, 2013-му — -0,3% [9].

Нааявність значної кількості загроз для стійкого та ефективного функціонування кожного підприємства потребує вдосконалення існуючих і розроблення нових механізмів гарантування економічної безпеки на мікрорівні. Ключовими на сьогодні відповідно до високого рівня невизначеності умов функціонування залишаються проблеми інформаційного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства. Ядром інформаційного забезпечення має стати обліково-аналітичне, що передбачатиме формування обліково-аналітичної інформації внаслідок збору та обробки зовнішньої й внутрішньої інформації, для розроблення на її основі тактичних і стратегічних завдань в управлінні економічною безпекою підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичній розробці питань, пов'язаних із підтримкою достатнього рівня економічної безпеки на всіх рівнях управління, значну увагу приділяли О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, В. Геєць, З. Герасимчук, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, Л. Мельник, І. Михасюк, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та інші.

Значний внесок у дослідження проблеми обліково-аналітичного забезпечення процесу управління зробили вчені: Ф. Бутинець, Г. Кірейцев, Я. Крупка, Л. Гнилицька, О. Гудзинський, М. Дем'яненко, М. Пушкар, П. Саблук, В. Самочкін, М. Чумаченко тощо.

Відаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, слід визнати, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер не знайшли відповідного відображення деякі важливі аспекти здійснення обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства.

Мета статті. Визначити роль і місце обліково-аналітичного забезпечення в управлінні економічною безпекою підприємства та при розробці шляхів його вдосконалення як важливого чинника підвищення рівня економічної безпеки кожного суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі гарантування економічної безпеки підприємства ефективність дій суб'єктів безпеки безпосередньо залежить від наявності базової для прийняття кожного рішення інформації про рівень безпеки загалом, та основних функціональних складових зокрема, що дає можливість відстежити зовнішні й внутрішні загрози й ризики, поява яких може стати результатом дії певних факторів. До прямих факторів внутрішнього середовища, які безпосередньо впливають на економічну безпеку підприємства, можна віднести стан фінансово-майнового потенціалу підприємства, фінансову стійкість, обсяги дебіторської і кредиторської заборгованостей, кредито- і платоспроможність (ліквідність) підприємства, оборотність засобів праці, рівень морального та фізичного зносу основних засобів, конкурентоспроможність продукції, атмосферу в колективі, плинність кадрів тощо. Серед прямих факторів зовнішнього середовища доцільно виокремити: постачальники, трудові ресурси, споживачі, конкуренти, місцеві органи влади та інші.

Завдяки отриманню інформації та аналізу впливу зазначених факторів стає можливою концентрація уваги суб'єктів безпеки на тих джерелах облікової інформації, своєчасна робота з якими забезпечить формування необхідних висновків для прийняття адекватних до ситуації тактичних і стратегічних рішень в управлінні економічною безпекою підприємства. При цьому ступінь пріоритетності тих чи інших джерел обліково-аналітичного забезпечення в системі формування економічної безпеки на окремо взятому підприємстві має встановлюватись індивідуально, з урахуванням специфіки діяльності та умов ведення бізнесу.

Основою обліково-аналітичного забезпечення становить інформація як сукупність відомостей про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства, яку використовують під час оцінки й аналізу економічних явищ та процесів для розроблення й прийняття управлінських рішень. Слід зауважити, що управління економічною безпекою підприємства — неперервний процес отримання інформації про рівень безпеки, ймовірність виникнення та розвитку викликів, загроз і ризиків з подальшим напрацюванням адекватних до ситуації управлінських рішень.

Можна стверджувати, що обліково-аналітичне забезпечення процесу управління присутнє на будь-якому підприємстві, але його рівень не завжди достатній та не відповідає умовам ведення бізнесу в Україні [12].

Обліково-аналітична інформація формується в результаті роботи бухгалтерії та економічної служби підприємства. Така система має забезпечувати користувачів, тобто суб'єктів безпеки, всією необхідною інформацією, що міститься в облікових реєстрах та внутрігосподарській звітності, тим самим створюючи умови для об'єктивної оцінки ситуації, встановлення фактичного рівня безпеки, ступеня впливу певної загрози тощо та прийняття обґрунтованих адекватних рішень.

Обліково-аналітичне забезпечення містить інформацію, яку надає бухгалтерський облік, а також інформацію, створювану з застосуванням методів економічного аналізу. Відповідно до цього визначення та ролі в процесі гарантування економічної безпеки підприємства обліково-аналітична інформація має відповідати конкретним вимогам:

- чітко та достовірно відображати в зовнішній і внутрішній звітності всі господарські операції, здійснювані на підприємстві;
- подавати суб'єктам безпеки інформацію про поточний рівень економічної безпеки через розрахунок найважливіших якісних та кількісних показників;
- виявляти, ідентифікувати та відстежувати розвиток внутрішніх і зовнішніх викликів, ризиків та загроз;
- протидіяти промислому шпигунству й витоку конфіденційної інформації;
- формувати інформаційну базу для прийняття рішень у процесі управління економічною безпекою підприємства.

Обліково-аналітична інформація є результатом функціонування відповідної системи забезпечення. Для формування методичних засад здійснення обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства з'ясуємо суть поняття «обліково-аналітичне забезпечення», підходи до трактування якого в економічній літературі суттєво різняться. Так, Т. Безродна цей термін розуміє як процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її кількості та якості. Поняття «забезпечення», на думку науковця, означає виконання, гарантування здійснення процесу постачання обліково-аналітичної інформації в системі управління [1].

З погляду В. Вольської обліково-аналітичне забезпечення є сукупністю процесів збору, підготовки, реєстрації та зведення облікової інформації підприємств залежно від законодавчо встановленої системи ведення обліку, і проведеного на основі опрацьованої інформації детального аналізу з застосуванням певних методів і прийомів [2].

У дисертаційній роботі Р. Юзви обліково-аналітичне забезпечення трактується як «сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему та спрямованих на задоволення інформаційних

потреб користувачів шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу згідно з визначеними цілями, а також нормативно-правовим, методичним, організаційним, програмним, математичним, технічним та ергономічним забезпеченнями» [13].

Т. Камінська доводить потребу досліджуване поняття розуміти як систему збору, обробки, узагальнення, подання та аналізу фінансової інформації, забезпечення її кількості й якості для ведення господарської діяльності, зокрема, її управління [7].

Беручи до уваги подані та інші наявні визначення, можна стверджувати, що обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктами господарювання — це система (її слід розуміти як сукупність множин взаємопов'язаних елементів, які утворюють певну цілісність [4]), адже забезпечення містить ознаки, властиві системі: наявність зв'язків (у тому числі зворотних), поділ на частини, присутність структури (упорядкованих елементів), цілеспрямованість, збереження певної стійкості в заданих межах під впливом зовнішніх факторів, багатаспектність.

Систему обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктом господарювання колектив авторів [10] трактує як сукупність підсумкової інформації про стан та результати його діяльності, зосередженої в різних формах фінансової й управлінської (внутрішньогосподарської) звітності.

О. Гудзинський визначає, що обліково-аналітична система є інтегрованою системою прийомів обліково-аналітичного забезпечення менеджменту шляхом здійснення специфічних внутрішньосистемних та загальносистемних функцій [5]. Відповідно, Г. Тігаренко та М. Корінько подають тлумачення обліково-аналітичної системи як системи, що базується на даних бухгалтерського обліку, включаючи оперативні дані, й використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації. Обліково-аналітична система, на їх думку, охоплює збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, використовуваної для прийняття управлінських рішень на макро- і макrorівнях [11].

З. Гуцайлюк констатує, що основне призначення інформаційної бухгалтерської системи полягає у формуванні окремих інформаційних потоків для потреб управління виробничою й фінансово-господарською діяльністю господарюючих суб'єктів, або інформаційне забезпечення власників та інших замовників даних [6].

Система обліково-аналітичного забезпечення відіграє важливу роль у функціонуванні системи управління підприємством, створюючи умови для взаємодії різних структурних підрозділів та реагуючи на зміни внутрішнього й зовнішнього середовищ [3].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що обліково-аналітична система — це система, яка ґрунтується на даних оперативного, статистичного, фінансового й управлінського обліку, включаючи оперативні дані, та використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову й інші види інформації шляхом застосування аналітичних і економіко-математичних мето-

дів дослідження, що уможливує формування інформаційної бази для прийняття адекватних до ситуації рішень, зокрема, у рамках комплексної системи економічної безпеки підприємства (КСЕБП).

Основними завданнями для обліково-аналітичної системи підприємства мають бути:

- аналіз діяльності підприємства за визначеними напрямками;
- облік господарських операцій за цільовими напрямками на базі бухгалтерського обліку з додаванням нефінансових показників;
- контроль за використанням матеріальних і нематеріальних ресурсів згідно з точним відображенням усіх господарських операцій на етапах планування, обліку, а також за достовірністю аналітичних даних;
- планування діяльності підприємства, зокрема, господарських операцій; видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової, податкової); центрів відповідальності та підприємства загалом;
- формування аналітичних бюджетів як джерел акумулювання планової, облікової й аналітичної інформації [8].

Ключове завдання системи обліково-аналітичного забезпечення як складової КСЕБП полягає в об'єднанні облікових та аналітичних операцій в єдиний процес, виконанні оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності цього процесу та використанні його результатів при формуванні інформаційної бази для прийняття управлінських рішень. Зміст обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства визначається низкою факторів, серед яких: галузеві особливості діяльності підприємства, організаційно-правова форма функціонування, обсяг і ступінь диверсифікації фінансово-господарської діяльності, інші об'єктивні й суб'єктивні чинники.

Процес функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення схематично подано на рис.

На думку автора, механізм обліково-аналітичного забезпечення має передбачати збір інформації, способи її узагальнення й аналізу, а також технології надання безпосереднім користувачам для оцінки рівня та стану економічної безпеки власного підприємства чи його партнерів та (або) конкурентів, діяльність яких може вплинути на стан безпеки підприємства.

Отже, узагальнюючи, визначимо основні напрями здійснення обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства:

- інформаційне забезпечення прийняття рішень суб'єктами безпеки;
- моніторинг рівня економічної безпеки підприємства;
- виявлення та ідентифікація появи й розвитку ключових внутрішніх і зовнішніх загроз та ризиків;
- подання достовірної інформації про наявні ресурси;
- надання інформації про рівень агресивності зовнішнього середовища;
- узгодження економічних інтересів підприємства.

Рис. Процес функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення

Висновки. Ефективне функціонування КСЕБП залежить передусім від можливості отримати й використати за прямим призначенням якісну інформацію про зміну зовнішнього й внутрішнього середовищ певного суб'єкта господарювання. Задоволення інформаційних потреб користувачів — суб'єктів економічної безпеки, є головним завданням обліково-аналітичної системи.

Встановлено місце та сформульовано методичні засади функціонування обліково-аналітичного забезпечення в процесі гарантування економічної безпеки підприємства. Водночас подальшого розгляду потребують процеси формування інформаційних каналів й удосконалення процедури обробки первинної інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безродна Т. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством: визначення сутності поняття [Електронний ресурс] / Т. М. Безродна // Вісн. Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В. Даля. — 2008. — № 10 (128), ч. 2. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal-/Soc_Gum/VISUNU/2008_10_2/bezrodna.pdf
2. Вольська В. В. Методичні підходи до обліково-аналітичного забезпечення та аудиту управлінської діяльності аграрних підприємств / В. В. Вольська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — 2012. — № 3 (24). — С. 83–88.

3. Голячук Н. В. Обліково-аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством / Н. В. Голячук // Економічний аналіз : зб. наук. пр. [Тернопільський нац. екон. ун-т]. — 2010. — Вип. 6. — С. 408–410.
4. Городянська Л. Особливості технічного забезпечення системи бухгалтерського обліку / Л. Городянська // Бухгалтерський облік і аудит. — 2009. — № 10. — С. 17–22.
5. Гудзинський О. Д. Теоретичні аспекти формування обліково-аналітичного механізму менеджменту / Гудзинський О. Д., Кірейцев Г. Г., Пахомова Т. М. // Облік і фінанси АПК. — 2008. — № 3. — С. 89–93.
6. Гуцайлюк З. Деякі питання реформування системи бухгалтерського обліку: концепція та реалізація / З. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — № 10. — С. 11–17.
7. Камінська Т. Г. Обліково-аналітичний процес: його зміст, стадії / Т. Г. Камінська // Наук. вісн. НАУ. — 2002. — Вип. 50. — С. 313–318.
8. Садовська І. Б. Обліково-інформаційне забезпечення управлінського аналізу / І. Б. Садовська // Вісн. НУ «Львівська політехніка» : зб. наук.-прикл. пр. «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». — 2009. — № 647. — С. 498–503.
9. Статистичний щорічник України за 2013 рік / [за ред. О. Г. Осауленка] ; Держкомстат України. — К. : Техніка, 2014. — 566 с.
10. Теорія бухгалтерського обліку : моногр. / [Нападовська Л. В., Добія М., Сандер Ш., Матезич Р. та ін.] ; за заг. ред. Л. В. Нападовської. — К. : КНТУ, 2008. — 735 с.
11. Тітаренко Г. Б. Методичні підходи для побудови обліково-аналітичної системи з використанням експертних оцінок / Г. Б. Тітаренко, М. Д. Корінько // Облік і фінанси АПК. — 2010. — № 4. — С. 66–69.
12. Штангрет А. М. Обліково-аналітичне забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства / А. М. Штангрет // Наукові записки [Укр. акад. друкарства]. — 2013. — № 2. — С. 58–63.
13. Юзва Р. П. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю підприємств спиртової промисловості : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Р. П. Юзва ; Тернопільський національний економічний університет. — 2011. — 20 с.

REFERENCES

1. Bezrodna T. M. (2008), «Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya pidpryyemstvom: vyznachennya sutnosti ponyattya». Visn. Skhidnoukrayins'koho nats. un-tu im. V. Dalya. No. 10 (128), Vol. 2, available at : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VSUNU/2008_10_2/bezrodna.pdf
2. Vol's'ka V. V. Metodichni pidkhody do oblikovo-analitychnoho zabezpechennya ta audytu upravlins'koyi diyal'nosti ahrarykh pidpryyemstv / V. V. Vol's'ka // Problemy teorii ta metodolohiyi bukhalters'koho obliku, kontrolyu i analizu. — 2012. — № 3 (24). — S. 83–88.
3. Holyachuk N. Oblikovo-analitychne zabezpechennya yak vazhlyva skladova upravlinnya pidpryyemstvom / N. V. Holyachuk // Zb. nauk. pr. Ternopil's'koho nats. ekonom. Un-tu «Ekonomichnyy analiz». — 2010. — Vyp. 6. — S. 408–410.
4. Horodyans'ka L. Osoblyvosti tekhnichnoho zabezpechennya systemy bukhalters'koho obliku / L. Horodyans'ka // Bukhalters'kyu oblik i audyt. — 2009. — № 10. — S. 17–22.
5. Hudzyns'kyu O. D. Teoretychni aspekty formuvannya oblikovo-analitychnoho mekhanizmu menedzhmentu / O. D. Hudzyns'kyu, H. H. Kireytsev, T. M. Pakhomova // Oblik i finansy APK. — 2008. — № 3. — S. 89–93.

6. Hutsaylyuk Z. Deyaki pytannya reformuvannya systemy bukhhalters'koho obliku: kontsepsiya ta realizatsiya / Z. Hutsaylyuk // Bukhhalters'kyy oblik i audyt. — 2007. — № 10. — S. 11–17.
7. Kamins'ka T. H. Oblikovo-analitychnyy protses: yoho zmist stadiyi / T. H. Kamins'ka // Nauk. visn. NAU. — 2002. — Vyp. 50. — S. 313–318.
8. Sadovs'ka I. B. Oblikovo-informatsiyne zabezpechennya upravlins'koho analizu / I. B. Sadovs'ka. // Visn. NU «L'vivs'ka politekhnika»: zb. nauk.-prykl. pr. «Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku». — 2009. — № 647. — S. 498–503.
9. Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy za 2013 rik / za red. O. H. Osaulenka ; Derzhkomstat Ukrainy. — K. : Tekhnika, 2014. — 566 s.
10. Teoriya bukhhalters'koho obliku : monohr. / [L. V. Napadovs'ka, M. Dobiya, Sh. Sander, R. Matezych ta in.] ; za zah. red. L. V. Napadovs'koyi. — K. : KNTU, 2008. — 735 s.
11. Titarenko H. B. Metodychni pidkhody dlya pobudovy oblikovo-analitychnoyi systemy z vykorystanniam ekspertnykh otsinok / H. B. Titarenko, M. D. Korin'ko // Oblik i finansy APK. — 2010. — № 4. — S. 66–69.
12. Shtanhret A. M. Oblikovo-analitychne zabezpechennya protsesu harantuvannya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva / A. M. Shtanhret // Nauk. zap. (Ukr. akad. drukarstva). — 2013. — № 2. — S. 58–63.
13. Yuzva R. P. Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya diyal'nisty pidpryyemstv spyrtovoyi promyslovosti: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk spets.: 08.00.09 / R.P. Yuzva; Ternopil's'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet. — 2011. — 20 s.

THE PROCESS OF IMPLEMENTATION OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL MAINTENANCE OF THE COMPANY ECONOMIC SECURITY

A. M. Shtangret

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
shtangret.am@mail.ru*

The paper has proved the priority of the system forming of accounting and analytical software, the main purpose of which is the collection, synthesis, accumulation and analysis of information on changes in the external and internal environment to prepare an information basis for decision-making situations appropriate to the subjects of security to ensure a safe environment development.

Keywords: *economic security, accounting and analytical support, system information.*

Стаття надійшла до редакції 19.12.2014.

Received 19.12.2014.